

Projekt-záró szakmai beszámoló

Dr. Almási Tibor

Regeszták I. Lajos korából (1350, 1355, 1356)

Az OTKA K 72406 azonosítójú pályázatának szakmai zárójelentése

A pályázatban résztvevő kutatók: Horogszegi Zoltán, Rábai Krisztina, Teiszler Éva

2012. október

A pályázat legfőbb célja, nevezetesen az Anjou-kor három évének (1350, 1355, 1356.) teljes okleveles anyagát feltárni és regeszták – magyar nyelvű, rövid tartalmi kivonatok – formájában, három kötetben hozzáférhetővé tenni, megvalósult. A kötetek megjelenéséhez szükséges munkálatok (lektori véleményeztetés, pecsétleírás, nyomdai előkészítés) – tekintettel arra, hogy a célok között nem szerepeltek, mivel a hozzájuk szükséges anyagi finanszírozás nem volt a projektre terhelhető – jelenleg is folyamatban vannak.

A kötetek elkészülte lehetővé tette a pályázatban résztvevő három fiatal kutató számára, hogy elindíthassák a doktori fokozatuk megszerzéséhez szükséges eljárást, mely rövidesen lezárul, ezáltal valósítva meg a célkitűzések között megfogalmazott másik vállalást, mely a sorozat egésze számára jelentős, a kutatói utánpótlás fejlesztésén keresztül.

Ami a pályázatban vállalt munka folyamatát illeti, az eltelt 4 évben komoly változások mentek végbe a kutatáshoz kapcsolódó intézmények, kutatási segédletek fejlesztése terén. Amellett, hogy az internet, s rajta keresztül a különféle elektronikus adatbázisok segítségével számos levéltári forrás, szakirodalmi segédlet és könyvészeti anyag – javítva a kutatás feltételeit – könnyűszerrel elérhetővé vált, azonban ezek használatának elsajátítása, kiterjedtsége és szétszórtsága miatt a tulajdonképpeni megtalálása és kiaknázása fokozott terhet is rótt a résztvevő kutatókra.

Igen jelentős változás, és a jövőben a munkafolyamat felgyorsulását eredményezi, hogy a Magyar Országos Levéltárban (a továbbiakban MOL) őrzött okleveles anyag túlnyomó része (a pápai regisztrumokról készült fényképek kivételével) a *Collectio Diplomatica Hungarica* adatbázis elektronikus felületén keresztül elérhetővé vált a levéltár honlapján. Ezzel a jövőben lehetővé válik annak a több hónapnyi munkának a kiküszöbölése, amelyet a pályázat kezdetén még kénytelenek voltak elvégezni a résztvevő kutatók, fényképek formájában a Csongrád

Megyei Levéltárba megrendelve az adott évekre datált – a MOL-ban őrzött – okleveles anyagot. Az időközben digitalizált és elérhetővé vált anyag nagyban megkönnyítette az olvasati bizonytalanságok javítását. Emellett szintén nagy segítséget nyújtott az internet segítségével ugyancsak elérhetővé vált, nemzetközi elektronikus adatbázis, a „monasterium” (www.monasterium.net), melyen azon – hazai és külföldi levéltárakban őrzött – magyar vonatkozású oklevelek többsége is megtalálható, melyek a MOL gyűjteményeiben egyáltalán nincsenek meg, vagy – olykor igen rossz minőségű, ezért nehezen olvasható – fényképek formájában, a Diplomatikai Fényképgyűjtemény állományát képezik. A Monasterium-projekt azért is különösen nagy jelentőségű az Anjou-kori oklevéltár munkálatai szempontjából, mivel Közép-Európa térségére vetítve egy olyan teljesnek mondható középkori forrásanyag válik elérhetővé a csatlakozott levéltárak anyagának majdani teljesebb közzététele révén, mellyel az oklevéltár szerkesztői is sokkal inkább eleget tudnának tenni a sorozat elindításakor megfogalmazott „teljességre törekvés” alapelvének és igényének.

Ahogy az a célkitűzések között is megfogalmazásra került, a projektben dolgozók külföldi kutatóútjaik során tovább bővítették azt az egyébként sem elhanyagolható bibliográfiai bázist, mely az Anjou-kori oklevéltár sorozatának három évtizede folyó kiadási munkálatainak bázisát képezi, ám a több mint 30 éve indult sorozat korából adódóan folyamatos bővítésre, frissítésre szorul. A könyvészeti anyag jelentős része ugyan elérhetőnek tűnt a kutatóhelyen, azonban az 1350-es évek 3 évének feldolgozása során fény derült arra a tényre, hogy ez a tényleges kötetek és fénymásolatok formájában elérhető anyag – érthető okokból – főként a Károly-kor évtizedeire koncentrált. Az elmúlt 4 évben tehát szükség volt, és jórészt sor is került ennek az anyagnak a Lajos-korra vonatkozó részével – az idő, munkaerő ráfordítás és anyagiak szabta keretek között – történő kiegészítésére, ahogyan a legfrissebb szakirodalom jelentős része is feldolgozásra került a külföldi tanulmányutak során. A kutatók kiterjedt anyaggyűjtést folytattak, és számos – egyébként csak térítés ellenében használható – adatbázishoz férhettek hozzá a bécsi levél- és könyvtárakban (Haus-, Hof- und Staatsarchiv; Hofkammerarchiv; Österreichische Nationalbibliothek; Universitäts Bibliothek Wien), a vilnusi nemzeti és egyetemi könyvtárban (Lietuvos Nacionalinė Martyno Mažvydo Biblioteka; Vilniaus Universiteto Biblioteka), a brnoi városi és tartományi levéltárban (Archiv Města Brna, Moravský zemský archiv v Brně), a Prágai nemzeti levéltárban és nemzeti múzeum levéltárában (Národní Archiv Praha; Archiv Národního Muzea), az egyetemi, nemzeti és akadémiai könyvtárban (Univerzita Karlova v Praze; Národní knihovna České republiky,

Knihovna Akademie Věd České republiky), valamint az Olomouci megyei levéltárban (Zemský archiv v Opavě, pobočka Olomouc).

A helyben nem, de jelentős külföldi levéltárakban, nemzeti könyvtárakban elérhető nemzetközi adatbázisokhoz való hozzáférés ugyancsak elősegítette az adott évekhez tartozó okleveles anyag teljesebb feltárásának lehetőségét, valamint az apparátus és a bibliográfia tételeinek bővítését. A sorozat kereteit igencsak szétfeszítő anyag publikálására még nem került sor, és a sorozat szerkesztési alapelveinek, kritériumainak tiszteletben tartása miatt a megjelenő kötetekbe nem, illetve csak bizonyos mértékben kerülhet be ez az anyag.

Az ugrásszerűen kitágult anyag felhasználásának ugyanakkor megvannak az árnyoldalai is, hiszen a kutatók munkabírásának végessége mellett a kötetek sorozatba illeszthetőségének kritériumának is eleget kell tenni, nem beszélve a terjedelmi keretek szabta lényegre törő apparátusokról.

Az eddigiekhez képest újdonság, hogy az újonnan beszerzett archivisztikai és bibliográfiai tételek elektronikus adathordozókra lettek rögzítve. Ezen felül készült egy jegyzék, melyen a digitalizált, elektronikus formában a világháló segítségével is elérhető dokumentumok kerültek rögzítésre. A 3 kötet kiadásának munkálatait ugyancsak nagymértékben megkönnyítette a MOL honlapján elérhetővé vált „A középkori Magyarország digitális könyvtára” adatbázis.

Szintén jelentős újításnak tekinthető a kötetek szerkesztésében történt változás, melynek lényege, hogy az eddig Word-ben összeállított anyagok egy jóval kezelhetőbb szövegszerkesztőbe (LaTeX) lettek konvertálva, mely azon felül, hogy mindenféle nehézség nélkül egységes formát kölcsönöz az egyes regesztáknak, igencsak megkönnyítette a belső hivatkozási rendszer felépítését, alkalmazását, változtatását, kiegészítését, valamint a név- és tárgymutató szerkesztését.

A projekt pozitív hozadékai között kell megemlítenünk a külföldi intézményekkel, kutatóintézetekkel, kutatókkal létrejött kapcsolatok, melyek nemcsak a projekt eredményesebb és teljesebb véghezvitelét segítettek beteljesíteni, hanem hasonló külföldi kutatások és forráskiadások elkészültéhez is hozzájárultak és az intézmények közötti hivatalos kapcsolatok kialakítása révén a jövőben is számos hallgató és kutató munkájának eredményesebbé tételéhez járulhatnak hozzá. Kapcsolat épült ki a litvániai Šiauliai Egyetem Történelmi

Tanszékével (Dr. Rita Trimoniene tanszékvezető asszony tevékeny közreműködésével), a Prágai Károly Egyetem Történeti Segédtudományok Tanszékével (Prof. emer. Dr. Ivan Hlaváček szíves támogatásával), a Brnoi Masaryk Egyetem Történeti Segédtudományok Tanszékével (ahol szakmai együttműködés alakult ki a Codex diplomaticus et epistolaris regni Bohemiae VII. kötetét szerkesztő Dr. Dalibor Havellel), a Hradec Králové-i Egyetem Történeti Tanszékével és az Opolei Egyetem Történeti Tanszékével (az ott dolgozó fiatal kutatókkal, Martina Bolom-Kotarival és Dr. Jakub Zouharral való közös munka révén, melynek eredményeként hamarosan egy nemzetközi konferencia kötet fog napvilágot látni) és az Olomouci megyei levéltárral (ahonnan Dr. Štěpán Kohout-nak köszönhetően eddig publikálatlan magyar vonatkozású oklevelek kerültek elő).

A teljes sorozat munkálatainak népszerűsítését, nemzetközi szinten való mind teljesebb megismertetését szolgálták az itthon és külföldön zajló konferencia-részvételükkel a résztvevő kutatók. Az oklevéltár munkálatainak megismertetésére és az egyes évek során feldolgozott forrásanyag felhasználásának lehetőségeire irányuló konferencia előadások mellett a résztvevők hazai és külföldi egyetemeken (Brno, Hradec Kralove) tartott előadások és szemináriumok során vezették be az egyetemi hallgatóságot az okleveles anyag feldolgozásának alapjaiba.

A három fiatal kutató a pályázat elmúlt 4 éve során több külföldi konferencián vett részt, így 2009-ben az IANLS (International Association for Neo-Latin Studies) XIV. konferenciáján, Uppsalában, ahol a nemzetközi szakmai publikum előtt került bemutatásra a sorozatot ismertető poszter (http://www.ianls.org/uppsala_2009_posters.htm; poszter címe: Charters of the Angevin Era. Anjou-kori Oklevéltár. Documenta res Hungaricas tempore regum Andegavensium illustrantia 1301-1387. készítette: Horogszegi Zoltán-Rábai Krisztina-Teiszler Éva), továbbá ugyanilyen céllal elhangzott egy angol nyelvű előadás is a témában (előadás absztrakt: http://www.ianls.org/uppsala_2009_abstracts.htm; előadás címe: The usage of Latin language in the charters of the fourteenth century: Charters of the Angevin Era). Ugyanebben az évben az említett nemzetközi konferencia záró mozzanataként megrendezett hazai konferencián az előadás magyarul is elhangzott (Debrecen, 2009. nov. 26-27. De humanitate Europaea). A Brnoi Masaryk Egyetem Történeti Segédtudományok Tanszékének szervezésében megrendezésre kerülő nemzetközi konferencián (Brno, 2010. szept. 7-10. Pontes ad Fontes), továbbá a Finnországi Középkortudományi Társaság (Glossa) szervezte konferencián (Helsinki, 2010. szept. 20-23. Seeing, hearing, reading and believinig:

Authorities in the Middle Ages), valamint a VII. Medievisztikai PhD-konferencián (Szeged, 2011. jún. 1-3.), a VII. Nemzetközi Hungarológiai Kongresszuson (Kolozsvár, 2011. aug. 22-27.), majd legutóbb a Szent György Lovagrend XIX. nyári egyetemén (2012. júl. 15. - júl. 21.) tartott előadások a kutatók oklevéltárral kapcsolatos munkája során született tudományos eredmények megismertetése mellett az oklevéltár sorozatának hazai és nemzetközi, szakmai és laikus publikum előtt történő bemutatását is lehetővé tették, amellet, hogy a kutatók és a befogadó intézmény számára is hasznos szakmai kapcsolatok kialakítását tették lehetővé.

A kutatók által végzett külföldi adatgyűjtés és tudományos fórumokon való előadások anyagi finanszírozása részben más pályázati források bevonásával valósult meg, az így megtakarított összeg visszautalásra kerül, ahogyan az a munkabérből megmaradt összeg is, amely Teiszler Éva gyermekszülés miatt a projektbe való későbbi bekapcsolódása révén maradt felhasználatlan.

Összességében túlzás nélkül állítható, hogy a pályázatban vállalt legfőbb célkitűzés, a három kötet elkészítése mellett számos olyan eredménye is lett az elmúlt 4 évnek, amely a résztvevő kutatókon túl a befogadó intézmény, nagyobb távlatokat tekintve a hazai tudományosság és szakemberek számára is hasznos.